

Міністерство освіти і науки України  
Український державний університет імені Михайла Драгоманова

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Декан педагогічного факультету

Олефіренко Т.О.

«31» серпня 2023 року

**РОБОЧА ПРОГРАМА**  
навчальної дисципліни  
**ІСТОРІЯ ДОШКІЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ**  
освітньої програми Дошкільна освіта  
галузі знань 01 Освіта/Педагогіка  
спеціальності 012 Дошкільна освіта  
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**Шифр за навчальним планом ПП2.02**

Київ 2023

Робоча програма розроблена на підставі навчальної програми «Історія дошкільної педагогіки», затвердженої на засіданні Вченої ради НПУ імені М.П. Драгоманова «24» листопада 2022 року, протокол №5.

Розробник програми: Шулигіна Р.А., доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної освіти.

Затверджено на засіданні кафедри дошкільної освіти «28» серпня 2023 р., протокол №1.

Завідувач кафедри



Цветкова Г.Г.

## I. Опис дисципліни

### Шифр дисципліни ПП2.02

Загальні характеристики дисципліни	Навчальне навантаження з дисципліни		Методи навчання і форми контролю
Галузь знань <i>01 Освіта/Педагогіка</i>	Кількість кредитів – 3 ЄКТС		<i>Методи навчання:</i> – словесні, наочні, практичні; – стимулювання, контролю й оцінки результатів навчання; – творчі та проблемно-пошукові завдання  <i>Методи і форми дистанційного навчання:</i> – аудіо трансляції – аудіо конференції – ел. пошта (корпоративна) – Інтернет конференції – Google Meet, Moodle
Спеціальність <i>012 дошкільна освіта</i>	Загальна кількість годин – 90 год.		
Освітній рівень: бакалавр	<b>Денна</b>	<b>Заочна</b>	
	<b>Лекції</b>		
	18 год.	8 год.	
	<b>Семінарські (практичні) заняття:</b>		
Статус дисципліни: обов'язкова	16 год.	4 год.	<i>Форми поточного контролю:</i> – інтерактивне обговорення питань проблемно-пошукового характеру (Google Meet), – експрес-тести, письмовий контроль для <u>дистанційної</u> форми навчання (Moodle).  <i>Форма підсумкового контролю:</i>  <b>Залік</b> для <u>дистанційної</u> форми навчання (Інтернет зв'язок, чат, трансляція, Google Meet, Moodle)
Рік вивчення дисципліни за навчальним планом: 1-й	—	—	
Семестр: I	—	—	
	<b>Самостійна робота:</b>		
Тижневе навантаження (год.) - аудиторне: 2 - самостійна робота: 4	56 год.	78 год.	
Мова навчання – українська	Співвідношення аудиторних годин і годин СРС:		
	1/2	1/7	
Передумови навчання: Основи знань з психолого-педагогічних наук			

**Предмет вивчення навчальної дисципліни:** Предметом вивчення навчальної дисципліни є вивчення історичних закономірностей розвитку історико-педагогічних явищ в теорії і практиці дошкільної педагогіки, виховання, школи і педагогічної думки в різні історичні періоди з найдавніших часів до наших днів.

**Міждисциплінарні зв'язки:** філософія, загальна, соціальна, вікова, дошкільна педагогіка, загальна психологія, дидактика, конкретні методики, соціологія, основи педагогічної майстерності, основи наукових досліджень.

#### **Мета і завдання навчальної дисципліни**

Навчальний курс з історії дошкільної педагогіки за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта» містить у собі відомості про видатних діячів в галузі педагогіка та найбільш істотні педагогічні події минулого і сучасності, що дає можливість розкрити основні закономірності розвитку історико-педагогічних явищ в теорії і практиці дошкільної освіти. Вивчення навчальної дисципліни «Історія дошкільної

педагогіки» організовується за принципами кредитно-модульної системи, що сприяє систематичній роботі студентів над матеріалами курсу. Якість засвоєння навчального матеріалу здійснюється за рейтинговими показниками.

**Метою** викладання навчальної дисципліни «Історія дошкільної педагогіки» є ознайомлення студентів з основними закономірностями розвитку історико-педагогічних явищ в теорії і практиці дошкільної педагогіки, здобутками вітчизняної та зарубіжної дошкільної педагогіки, підготовка кваліфікованих фахівців в галузі дошкільної освіти, здатних до практичної професійної діяльності та здійснення самостійного наукового дослідження проблем з навчання і виховання дітей на основі методу конкретно-історичного підходу до явищ минулого на різних його етапах.

Основними **завданнями** вивчення дисципліни «Історія дошкільної педагогіки» є:

- формування у студентів знань про розвиток освіти та виховання, зокрема громадського дошкільного виховання в різних країнах, в тому числі й в Україні, у різні історичні епохи; розвиток педагогічної думки в педагогічних системах класиків зарубіжної та вітчизняної дошкільної педагогіки;
- формування у студентів системи поглядів на історію педагогічної думки і освіти, громадського дошкільного виховання в Україні та зарубіжних країнах;
- вироблення у студентів об'єктивного підходу до історико-педагогічних явищ;
- розвиток умінь аналізувати педагогічні системи минулого та інтегрувати у сучасну практику навчання і виховання дітей дошкільного віку;
- вироблення наукового підходу до опрацювання та вивчення літературних педагогічних першоджерел (праць видатних педагогів): вміння здійснювати науковий огляд систематизованих першоджерел, користуватись прийомами швидкого, уповільненого, вибіркового та змішаного читання, засобами накопичення матеріалів в процесі критичного аналізу літератури;
- виховання почуття пошани до педагогічної спадщини свого народу;
- набуття умінь і навичок використання історичного методу для вирішення практичних завдань навчання та виховання дітей дошкільного віку;
- розвиток інтересу та прагнення до самостійної навчальної та наукової діяльності, самостійності мислення;
- підготовка студентів до здійснення самостійного педагогічного дослідження та оформлення його у вигляді курсової чи дипломної роботи;
- формування в процесі навчання професійної майстерності, організаційно-методичних навичок, вміння творчо використовувати отримані знання у практиці навчання і виховання дітей дошкільного віку.

Згідно навчального плану спеціальності 012 «Дошкільна освіта» матеріал курсу розподілений на два модулі. У тематичному плані представлено розподіл годин кожного модуля за видами навчальних занять та самостійної роботи студентів. Передбачено всі види навчальної діяльності студента: аудиторні заняття, самостійну роботу, контрольні заходи: модульний контроль, захист творчих завдань/проектів, підсумковий контроль у формі заліку.

Самостійна робота студентів передбачає дві складові: самостійну підготовку до аудиторних занять та підготовку до модульного контролю.

Крім аудиторних занять планується виконання студентами індивідуальної аудиторної роботи під керівництвом викладача, коли проводиться індивідуальне або колективне консультування студентів з питань навчального курсу, перевірка якості виконання індивідуальних навчальних завдань та завдання модульного контролю.

Навчально-методична карта дисципліни унаочнює структуру курсу за змістом та видами навчальної діяльності студентів у поєднанні з графіком навчального процесу, конкретизованого за термінами вивчення та складання окремих модулів. Кожен з модулів має свою форму контролю та передбачає врахування якості засвоєння лекційного матеріалу, відпрацювання семінарських, індивідуальних завдань, презентацій результатів самостійного опрацювання рекомендованих джерел тощо.

Контроль якості знань студентів та рейтингова система оцінювання дозволяє врахувати, як поточну підготовку студента до аудиторних занять, так і визначити рівень засвоєння навчального матеріалу кожного окремого модуля. Підсумкова оцінка виставляється за рейтинговими показниками.

Тематика індивідуальних завдань, зразки контрольних карток, перелік питань, обговорюваних під час контрольних заходів, представлені в п. V даної програми. Подані матеріали дозволяють студенту самостійно планувати терміни та обсяги змістової складової навчальної діяльності, прогнозувати її результативність.

## II. Основні результати навчання та компетентності, які вони формують:

Основні *результати навчання і компетентності* згідно з вимогами освітньо-професійної програми:

№ з/п	Програмні результати навчання	Компетентності
1	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані завдання та практичні проблеми в галузі дошкільної освіти з розвитку, навчання і виховання дітей раннього і дошкільного віку, що передбачає застосування загальних психолого-педагогічних теорій і фахових методик дошкільної освіти, та характеризується комплексністю та невизначеністю умов	<b>Інтегральна компетентність</b>
2	<b>ПН-09.</b> Розуміти історію та закономірності розвитку дошкільної освіти. Аналізувати педагогічні системи минулого та творчо трансформувати їх потенціал у сучасний освітній простір закладу дошкільної освіти.	<b>КЗ-1.</b> Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

3	<b>ПН-15.</b> Визначати завдання і зміст різних видів діяльності дітей раннього і дошкільного віку на основі програм дошкільної освіти та знань про культурно-історичний досвід українського народу, загальнолюдські культурні та етико-естетичні цінності.	<b>КЗ-2.</b> Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця в загальній системі знань про природу і суспільство та в розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.
4	<b>ПН-02.</b> Розуміти, описувати й аналізувати процеси розвитку, навчання та виховання дітей раннього і дошкільного віку з використанням базових психологічних і педагогічних понять та категорій.	<b>КС-1.</b> Здатність працювати з джерелами навчальної та наукової інформації.

Структура і логіка вивчення дисципліни передбачає системність і послідовність, оптимальність переходу від простих проблем до більш складних; поєднання лекцій, семінарсько-практичних занять і самостійної роботи студентів під керівництвом викладача.

### III. Тематичний план дисципліни

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЕКТС 90 год.

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма навчання						Заочна (вечірня) форма навчання					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд	с.р.		л	п	лаб.	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<b>Модуль 1.</b>												
<b>Історія західноєвропейської педагогічної думки в контексті дошкільного виховання</b>												
<b>Тема 1.1.</b> Історія дошкільної педагогіки як галузь наукового пізнання. Антична педагогіка. Виховання і навчання в епоху Середньовіччя	12	–	1	–	–	2	2	–	–	–	–	2
		2	1	–	–	6	9	1	–	–	–	8
<b>Тема 1.2.</b> Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації	10	2	2	–	–	6	9	–	1	–	–	8

<b>Тема 1.3.</b> Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.)	10	2	2	–	–	6	9	1	–	–	–	8
<b>Тема 1.4.</b> Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти XX-XXI століття. Європейська освіта нового часу.	12	2	4	–	–	6	11	2	1	–	–	8
<b>Разом за змістовим модулем 1</b>	<b>44</b>	<b>8</b>	<b>10</b>	–	–	<b>26</b>	<b>40</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	–	–	<b>34</b>
<b>Модуль 2.</b> <b>Історія і практика розвитку суспільного дошкільного виховання на українських землях</b>												
<b>Тема 2.1.</b> Традиційне виховання дітей в дохристиянський період, освіта та педагогічна думка Київської Русі.	10	2	2	–	–	6	10	1	1	–	–	8
<b>Тема 2.2.</b> Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. XX ст.)	10	2	2	–	–	6	9	1	–	–	–	8
<b>Тема 2.3.</b> Уроки XX століття: шлях до національної системи освіти	10	2	2	–	–	6	12	1	1	–	–	10
<b>Тема 2.4.</b> Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні.	9	2	1	–	–	6	11	1	–	–	–	10
<b>Тема 2.5.</b> Альтернативні технології та авторські програми в системі сучасної дошкільної освіти.	7	2	1	–	–	4	8	–	–	–	–	8
<b>Разом за змістовим модулем 2</b>	<b>46</b>	<b>10</b>	<b>8</b>	–	–	<b>28</b>	<b>50</b>	<b>4</b>	<b>2</b>	–	–	<b>44</b>
<b>Разом годин:</b>	<b>90</b>	<b>18</b>	<b>16</b>	–	–	<b>56</b>	<b>90</b>	<b>8</b>	<b>4</b>	–	–	<b>78</b>

#### IV. Зміст дисципліни

№ з/п	Назва модулів, тем та їх зміст	К-сть год.	
		Всього	в т.ч. лекцій
<b>Модуль 1.</b> <b>Історія західноєвропейської педагогічної думки в контексті дошкільного виховання</b>		<b>44</b>	<b>8</b>
1	Тема 1.1. Історія дошкільної педагогіки як галузь наукового пізнання. Антична педагогіка. Виховання і навчання в епоху Середньовіччя	12	2
2	Тема 1.2. Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації	10	2
3	Тема 1.3. Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.)	10	2
4	Тема 1.4. Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти XX-XXI століття. Європейська освіта нового часу.	12	2
<b>Модуль 2.</b> <b>Історія і практика розвитку суспільного дошкільного виховання на українських землях</b>		<b>46</b>	<b>10</b>
5	Тема 2.1. Традиційне виховання дітей в дохристиянський період, освіта та педагогічна думка Київської Русі.	10	2
6	Тема 2.2. Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. XX ст.)	10	2
7	Тема 2.3. Уроки XX століття: шлях до національної системи освіти	10	2
8	Тема 2.4. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні.	9	2
9	Тема 2.5. Альтернативні технології та авторські програми в системі сучасної дошкільної освіти.	7	2

#### 4.2. Плани семінарських занять

##### Модуль 1. Історія західноєвропейської педагогічної думки в контексті дошкільного виховання

**Тема 1.1.** Виховання і навчання дітей: від Античності до Середньовіччя.

*Зміст теми:*

Суть, предмет і завдання історії дошкільної педагогіки (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Виховання дітей в умовах первіснообщинного ладу та в античних суспільствах.
2. Альтернативні системи виховання у Давній Греції.
3. Роль родинного виховання в епоху патріархально-родового Риму.



4. Зародження філософсько-педагогічної думки в античному суспільстві. Перші педагогічні теорії, що знайшли практичне втілення у педагогічній діяльності.
5. Особливості дошкільної освітньо-виховної практики в епоху Середньовіччя.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 7, 9, 15, 21, 27, 30, 32, 33.

*Додаткові* 8.

Першоджерела класиків світової педагогіки: 1, 13, 15, 20, 21, 33.

Інформаційні та електронні ресурси.

**Тема 1.2.** Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації.

*Зміст теми:*

Педагогічна думка у Європі в епоху Відродження та Реформації (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Твори і педагогічна практика видатних педагогів-гуманістів епохи Відродження: Еразм Роттердамський, Вітторіно Фільтре, Франсуа Рабле, Мішель Монтень.
2. Погляди педагога-реформатора Я. Коменського на виховання дітей дошкільного віку.
3. Зміст і методи виховання в материнській школі (за Я. Коменським).
4. Підручники для дітей Я.А. Коменського. «Золоте правило дидактики».
5. Я. Коменський про вчителя та вимоги до нього.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 7, 9, 15, 21, 27, 30, 32, 33.

*Додаткові* 20.

Першоджерела класиків світової педагогіки: 13, 17, 20, 21, 26, 28.

Інформаційні та електронні ресурси.

**Тема 1.3.** Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.)

*Зміст теми:*

1. Педагогічні теорії Дж. Локка: філософсько-психологічна теорія «чистої дошки» (*tabula rasa*); «виховання джентельмена»; фізичне загартування немовлят; роль іграшки у розумовому вихованні дітей.
2. Погляди Ж.-Ж. Руссо на: свободу у вихованні, моральне виховання дітей раннього віку, виховання дівчат.
3. Педагогічна діяльність, ідея гармонійного виховання Й.-Г. Песталоцці та його теорія елементарної освіти.
4. Освіта, педагогічні ідеї та проекти Д. Дистервега, Й. Гербарта, Р. Оуена та ін.
5. Ф. Фребель – творець ідей і практики суспільного дошкільного виховання. «Дари» Ф. Фребеля.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 2, 7, 9, 12, 15, 21, 27, 30, 31, 32, 33.

*Додаткові* 13, 27.

Першоджерела класиків світової педагогіки: 4, 10, 13, 14, 22, 23, 30, 31, 34, 38, 50.

Інформаційні та електронні ресурси.

**Тема 1.4.** Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ-ХХІ століття. Європейська освіта нового часу.

*Зміст теми:*

Загальні тенденції дошкільного виховання в зарубіжній педагогіці ХХ століття (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Педагогіка М. Монтесорі та її система індивідуального виховання дітей.
2. Педагогічна діяльність і погляди на Поліни Кергомар. «Ядро цінностей» Селестена Френе.
3. Ідеї експериментальної педагогіки як нового напрямку психолого-педагогічної науки. Ж.О. Декролі про збереження цінності дитинства.
4. Р. Штейнер. Вальфдорфська педагогіка.
5. Свобода і права дитини в педагогіці Януша Корчака.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 7, 9, 12, 13, 15, 27, 30, 32, 33.

*Додаткові* 15.

Першоджерела класиків світової педагогіки: 9, 12, 13, 16, 19, 23, 27, 49, 51.

Інформаційні та електронні ресурси.

## **Модуль 2.** Історія і практика розвитку суспільного дошкільного виховання на українських землях

**Тема 2.1.** Традиційне виховання, освіта та педагогічна думка Київської Русі.

*Зміст теми:*

Питання виховання та освіти дітей дошкільного віку в народній педагогіці (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Особливості раннього виховання дітей у східних слов'ян.
2. Навчання і виховання дітей в Київській Русі.
3. Становлення шкільництва в період княжої доби. Типи шкіл.
4. Літературні та педагогічні пам'ятки Київської Русі.
5. Педагогічна думка та стан виховання в період культурного занепаду України-Русі.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 1, 3, 6, 8, 10, 17, 18, 24, 27, 32, 33.

*Додаткові* 6, 14, 16, 18, 29, 30, 33.

Першоджерела класиків вітчизняної педагогіки: 32.

Інформаційні електронні ресурси.

**Тема 2.2.** Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (ХVI-ХVIII ст.) та у складі двох імперій (ХVIII-поч. ХХ ст.)

*Зміст теми:*

Українське Відродження: особливості, характеристика стану освіти та просвітницької діяльності (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Братські та інші типи шкіл, особливості їх виникнення та організації навчання.
2. Козацька педагогіка як унікальне явище.
3. Просвітницька діяльність Кирило-Мефодіївського товариства.
4. Видатні педагоги ХІХ – поч. ХХ століття про виховання дітей дошкільного віку. К.Д. Ушинський – основоположник наукової дошкільної педагогіки.
5. Національна школа Софії Русової. Мета і завдання дошкільної педагогіки.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 1, 3, 6, 8, 10, 14, 16-19, 22, 25-27, 29, 31, 33.

*Додаткові* 1, 7, 10-12, 16, 17, 19, 21, 24, 25, 28, 29, 31, 32.

Першоджерела класиків вітчизняної педагогіки: 5-7, 11, 35-37, 39-41, 45-48.

Інформаційні електронні ресурси.

**Тема 2.3.** Уроки ХХ століття: шлях до національної системи освіти.

*Зміст теми:*

Система освіти в Україні на початку ХХ століття: характеристика, особливості (*формат інтерактивного групового обговорення*).

1. Педагогічна система колективного виховання А.С. Макаренка. Його педагогічна спадщина.
2. А.С. Макаренко про проблеми виховання дітей дошкільного віку в сім'ї, роль гри та батьківського авторитету
3. Педагогічна діяльність та гуманістичні ідеї в педагогічній спадщині В.О. Сухомлинського. Твори видатного педагога.
4. В.О. Сухомлинський про виховання дітей дошкільного віку. Твори для дітей.
5. Ідеї становлення педагога-вихователя (за В.О. Сухомлинським).

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 3, 5, 6, 8, 10, 11, 14, 17, 18, 20, 23, 25-29, 33.

*Додаткові* 7, 12, 16, 22-26, 29, 31, 33, 43.

Першоджерела класиків вітчизняної педагогіки: 24, 25, 29, 42.

Інформаційні електронні ресурси.

**Тема 2.4.** Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні.

*Зміст теми:*

1. Відродження національної системи дошкільного виховання за часи незалежності.
2. Вплив процесів гуманізації і демократизації суспільного життя на розвиток освіти та виховання дітей дошкільного віку.
3. Перспективи і напрями розвитку дошкільної освіти, вимоги до її змісту, рівня і обсягу.
4. Повернення до джерел народної педагогіки. Педагоги-новатори.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 3, 4, 6, 11, 27, 28, 31-33.

*Додаткові* 2-5, 9, 16, 24, 29, 30, 33.

Першоджерела класиків вітчизняної педагогіки: 3, 18, 44.

Інформаційні та електронні ресурси

**Тема 2.5.** Альтернативні технології та авторські програми в системі сучасної дошкільної освіти.

*Зміст теми:*

1. Вітчизняна дошкільна педагогіка у контексті державотворчих новацій.
2. Технології розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку. Авторські програми й колективні доробки науковців-практиків для галузі дошкільної освіти.
3. Тенденції розвитку дошкільної у провідних розвинутих країнах світу та в Україні.

*Рекомендовані інформаційні джерела:*

*Основні* 6, 10,

*Додаткові* 2-5, 8, 15, 16.

Інформаційні електронні ресурси.

### 4.3. Організація самостійної роботи студентів

Опрацювати першоджерела – архівні та державні документи, твори класиків педагогічної науки (за повним викладом чи за рекомендованими у списку основної літератури та хрестоматіями з історії дошкільної педагогіки).

Оформити тезисний конспект пропонованих першоджерел.

Систематизувати, отриманий в результаті опрацювання матеріалів лекцій та додаткової літератури з історії дошкільної педагогіки в зарубіжних країнах.

№ з/п	Назва модулів і тем	Зміст завдань до СРС	Форми виконання/звітності
<b>Модуль 1. Історія західноєвропейської педагогічної думки в контексті дошкільного виховання</b>			
1.	Тема 1.2. Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації Тема 1.3. Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.) Тема 1.4. Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ-ХХІ століття. Європейська освіта нового часу.	1. Опрацювати пропоновані першоджерела, створити проєкт за обраною темою об'єднавшись у міні-групи (2-3 студенти). 2. Здійснити добір наочних матеріалів для підготовки презентації проєкту. – Коменський Я. А. Материнська школа. – Локк Д. Думки про виховання. – Руссо Ж.-Ж. Еміль, або про виховання. – Песталоцці Й. Г. Як Гертруда вчить своїх дітей. Листи Генріха Песталоцці. Книга матерів. – Фребель Ф. Дитячий садок. – Монтесорі М. Метод наукової педагогіки. – Кергомар П. Дошкільне виховання і дитячі садки у Франції. – Декролі О. Школа і виховання. Збудження інтелектуальної і рухової активності з допомогою виховуючих ігор. – Штейнер Р. Методика навчання і передумова виховання. – Коменський Я. А. Материнська школа. <i>Джерельне забезпечення сам. роботи:</i> Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації СР.	Доповідь за матеріалами проєкту, презентаційні матеріали. Тезисний конспект опрацьованих першоджерел
2.	Тема 1.3. Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та	За матеріалами періодичних фахових видань підготувати огляд актуальних питань дошкільної освіти та виховання, для вирішення яких доцільно застосувати історичний педагогічний досвід (тема – за вибором студента): – «Життєвий шлях та педагогічна	Коротке ілюстративне оглядове повідомлення або стендова доповідь, як основа для дискусії

	<p>становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.) Тема 1.4. Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти ХХ-ХХІ століття. Європейська освіта нового часу.</p>	<p>діяльність Я. А. Коменського».</p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– «Використання педагогічної спадщини Я. А. Коменського в умовах сучасної дошкільної освіти».</li> <li>– «Метод Ж.-Ж. Руссо «природних наслідків у вихованні»: плюси та мінуси».</li> <li>– «Використання педагогічної спадщини Ф. Фребеля на сучасному етапі розвитку дошкільного виховання».</li> <li>– «Виховання джентельмена у педагогічній теорії Джона Локка».</li> <li>– «Досвід застосування методу М. Монтесорі в умовах сучасних дошкільних закладів».</li> </ul> <p><i>Джерельне забезпечення сам. роботи:</i> Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації СР.</p>	
<p><b>Модуль 2. Історія і практика розвитку суспільного дошкільного виховання на українських землях</b></p>			
3.	<p>Тема 2.2. Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. ХХ ст.) Тема 2.3. Уроки ХХ століття: шлях до національної системи освіти</p>	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Опрацювати пропоновані (з преліку) першоджерела у формі тезисного конспекту.</li> <li>2. Створити проєкт (тема – за вибором) на основі першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки. Скласти питання для обговорення. <ul style="list-style-type: none"> <li>– Повчання Володимира Мономаха дітям.</li> <li>– Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Рідне слово. Людина як предмет виховання.</li> <li>– Духнович О. В. Народна педагогіка.</li> <li>– Леся Українка. З творів про дітей. Волинські образки. Школа.</li> <li>– Франко І. Я. Попереднє слово до «Книжки приказок». Передмова до другого видання «Коли ще звірі говорили».</li> <li>– Грінченко Б. Д. Українська граматики до науки читання й писання.</li> <li>– Русова С. Ф. Дошкільне виховання.</li> <li>– Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей.</li> <li>– «Дитячий садок Софії та Марії Ліндфорс у Києві: мета, організація та зміст діяльності»,</li> <li>– Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Павлиська середня школа.</li> </ul> </li> </ol> <p><i>Джерельне забезпечення сам. роботи:</i></p>	<p>Проєкт, відео-матеріали, презентації. Тезисний конспект опрацьованих першоджерел. Обговорення у форматі «питання – відповідь».</p>

		Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації СР	
4.	<p>Тема 2.2. Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. XX ст.)</p> <p>Тема 2.3. Уроки XX століття: шлях до національної системи освіти</p>	<p>1. Самостійно підібрати літературу, наочний матеріал та підготуватись до обговорення питань:</p> <p>⇒ «Підходи до всебічного розвитку особистості в школах Запорізької Січі». Обґрунтувати власну педагогічну позицію.</p> <p>⇒ Характеристика Афіньської та Спартанської систем виховання.</p> <p>⇒ Софія Русова – берегиня дошкільної педагогіки.</p> <p>⇒ «Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського та їх реалізація в умовах сьогодення», <i>Матеріали для опрацювання:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> <li>– «Школа та освіта на теренах Запорізької Січі».</li> <li>– «Роль уряду УНР у розвитку національної освіти та культури в Україні»,</li> <li>– «Внесок С. Ф. Русової у розбудову ідеї національного виховання підрастаючого покоління»,</li> <li>– «Педагогічні ідеї В. О. Сухомлинського та їх реалізація в умовах сьогодення»,</li> <li>– «Гуманістична педагогіка В.О. Сухомлинського».</li> <li>– Світська та духовна система освіти в Київській Русі;</li> <li>– Система духовної освіти в період розвитку феодалізму;</li> <li>– Порівняльна характеристика Афіньської та Спартанської систем виховання.</li> </ul> <p><i>Джерельне забезпечення сам. роботи:</i> Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації СР</p>	<p>Порівняльна характеристика Афіньської та Спартанської систем виховання (таблиця)</p>
5.	<p>Тема 2.4. Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні.</p>	<p>Підготувати ілюстроване повідомлення по освіту країн ЄС та/або України.</p> <p><i>Матеріали для опрацювання:</i> Педагогічна та експериментальна діяльність А. Богущ, В. Котирло, О. Усової та ін. українських науковців. Конституція України, 1999 р. Державна національна програма «Освіта» Україна XXI ст., 1993 р. Закон України «Про дошкільну освіту», 2001 р.</p>	<p>Повідомлення та презентація про історію, особливості розвитку й організації дошкільної освіти в одній з найбільш відомих країн ЄС (країна –</p>

	Базовий компонент дошкільної освіти в Україні, 2021 р. Закон України «Про охорону дитинства» та інші державні документи про громадське дошкільне виховання <i>Джерельне забезпечення сам. роботи:</i> Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації СР	за вибором студента) або в сучасні Україні
--	--	--

## V. Контроль якості знань студентів

### 5.1. Форми і методи поточного контролю та критерії оцінювання знань студентів

#### Орієнтовні завдання до контрольної роботи.

##### Варіант I

1. Розкрийте особливості організації освіти і виховання дітей в Київській Русі.
2. Обґрунтуйте думку про те, що прийняття християнства на Русі сприяло розвитку дошкільної освіти та шкільництва.
3. Охарактеризуйте твір «Повчання Володимира Мономаха дітям» з точки зору його впливу на виховання підростаючого покоління.

##### Варіант II

1. Розкрийте особливості методики побудови навчання дітей в світських та духовних закладах Київської Русі.
2. Обґрунтуйте «кормильство», як форму домашнього навчання дітей в період Київської Русі.
3. Охарактеризуйте твір К.Д. Ушинського «Людина як предмет виховання» з точки зору використання автором різних наук та їх впливу на виховання підростаючого покоління.

##### Варіант III

1. Розкрийте (опишіть) особливості перших навчальних посібників Київської Русі, зокрема азбуку для оволодіння дітей грамотою.
2. Обґрунтуйте послідовність етапів раннього виховання дітей у східних слов'ян.
3. Охарактеризуйте твір В.О. Сухомлинського «Серце віддаю дітям» з виокремленням ідей щодо виховання підростаючого покоління.

#### Орієнтовні зразки тестових завдань (для поточного контролю знань):

##### Завдання I: Оберіть правильний варіант відповіді

1. Значення рідної мови у вихованні та навчанні дітей вперше обґрунтував К.Д.Ушинський.
  - а) Так
  - б) Ні
2. За змістом і характером освіти «братські» школи можна було віднести до середніх навчальних закладів
  - а) Так
  - б) Ні

##### Завдання II: Оберіть правильний варіант відповіді

3. Суспільне дошкільне виховання дітей увійшло в систему державної освіти завдяки діяльності
  - а) Н. Лубенець
  - б) С. Русової
  - в) І. Стешенко

4. Перший російський журнал з дошкільного виховання мав назву:  
а) «Дитячий садок»      б) «Світло»      в) «Промінь»
5. Видатними вітчизняними педагогами-новаторами (XX ст.) являються:  
а) Й. Песталоцці, А. Макаренко, Г. Сковорода  
б) В. Сухомлинський, Г. Ващенко, С. Русова  
в) Г. Альтшуллер, Ж.-Ж. Руссо, М. Монтесорі
6. Першим редактором журналу «Дошкільне виховання» була:  
а) Н. Лубенець      б) С. Русова      в) Н. Андрусич

**Дистанційна форма навчання** організована за допомогою комп'ютерних телекомунікацій, має наступні форми поточного контролю:

– чат-заняття, які проводяться синхронно, доступ до чату мають всі учасники.

Оцінювання поточних навчальних досягнень студентів дистанційного відбувається за допомогою методів:

– метод самонавчання: *взаємодія студента з освітніми ресурсами при мінімальній участі викладача і студентів* (мультимедійний підхід: за допомогою різноманітних засобів створюються освітні ресурси: друковані, аудіо-, відеоматеріали та навчальні матеріали, що надходять з комп'ютерних мереж);

– методи індивідуалізованого викладання і навчання: *взаємини одного студента з одним викладачем чи одного студента з іншим студентом – навчання «один до одного»* (технології: телефон, електронна пошта; студенти не відіграють активної ролі у комунікації (навчання «один до багатьох»);

– методи для активної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу (навчання «багато до багатьох»).

Методи **оцінювання** поточних навчальних досягнень та самостійної роботи студентів навчання проводиться на постійній основі:

– *методи письмового контролю*: тематичні тести;

– *методи усного контролю*: захист міні-проектів, опитування, формат інтерактивного групового обговорення.

– *методи самоконтролю*: самостійне оцінювання своїх знань, самоаналіз.

– *методи проміжного контролю*: модульні контрольні роботи (МКР).

## **5.2. Форми і методи підсумкового контролю та критерії оцінювання знань студентів**

### **Орієнтовні питання до заліку**

1. Мета виховання у східнослов'янських племен.
2. Етапи та основні засоби раннього виховання дітей у східних слов'ян.
3. Типи шкіл в Київській Русі.
4. Причини виникнення братств і братських шкіл в Україні.
5. Освітньо-виховна система Запорізької Січі.
6. Головні ознаки української національної системи виховання.
7. Мета виховання за Г.С. Сковородою. Поняття «природа» людини.
8. Принципи природовідповідності виховання дітей у творах Г.С.Сковороди.
9. Педагогічна діяльність Т. Шевченка. «Буквар южнорусский».
10. Педагогічні погляди та просвітницька діяльність М.П. Драгоманова.
11. Філософські, природничо-наукові та психологічні основи педагогічної системи К.Д. Ушинського.



12. Використання елементів народної педагогіки К.Д.Ушинського у вихованні дітей.
13. Вимоги К.Д. Ушинського до організації розумової та фізичної праці дитини. Його дидактичні принципи.
14. К.Д. Ушинський про роль гри у розвитку дитини.
15. Методика морального виховання дітей у працях К.Д. Ушинського.
16. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Б.Д. Грінченка.
17. Літературні твори Б. Грінченка для дітей
18. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність Т.Н. Лубенця та Н.Д. Лубенець.
19. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність І.Я. Франка та Л. Українки.
20. Педагогічні ідеї та просвітницька діяльність С.Ф. Русової.
21. Концепція національного дитячого садка в творах С.Ф. Русової.
22. Внесок С.Ф. Русової у розбудову ідеї національного виховання підростаючого покоління.
23. Проблеми розвитку школи, системи виховання і педагогічної думки в Україні в 1917 – 1919 рр.
24. Основні здобутки УНР у розвитку суспільного дошкільного виховання.
25. Принципи організації навчання і виховання дітей дошкільного віку, розроблені С.Ф. Русовою.
26. Причини та динаміка розвитку мережі закладів суспільного дошкільного виховання в Україні протягом 30-х років ХХ століття.
27. Педагогічні погляди Г. Ващенко на виховання дітей дошкільного віку.
28. Педагогічна система А. Макаренка.
29. Педагогічна діяльність і літературно-педагогічна спадщина В. Сухомлинського.
30. Літературна творчість для дітей В.О. Сухомлинського: оповідання та їх виховна роль.
31. Демократизація суспільного життя в середині 80-х років ХХ ст.
32. Виховання і навчання в країнах Стародавнього Сходу в дохристиянський період.
33. Виховання й шкільна освіта в державах Стародавньої Греції.
34. Школа в епоху еллінізму. Афінська та спартанська системи виховання.
35. Давньогрецькі філософи про виховання і освіту.
36. Школа і погляди на виховання дітей у Стародавньому Римі.
37. Освіта і виховання у європейських країнах в період розквіту феодалізму.
38. Зміст і структура лицарського виховання у феодальній Європі.
39. Виховання дівчат в епоху Середньовіччя.
40. Життя, загальнопедагогічні ідеї та світогляд Я. А. Коменського.
41. Вчення Яна Амоса Коменського про «материнську» школу.
42. Твори Я. А. Коменського «Велика дидактика», «Видимий світ в малюнках», їх значення для розвитку педагогічної науки.
43. Педагогічна теорія Д. Локка. Виховання джентльмена.
44. Система фізичного виховання дітей у педагогічній спадщині Д. Локка.
45. Педагогічна система Ж.-Ж. Руссо. Твір «Еміль, або Про виховання».
46. Педагогічні ідеї французьких філософів просвітителів К.-А. Гельвеція та Д. Дідро.
47. Життя і педагогічна діяльність Й. Г. Песталоцці.
48. Теорія елементарної розумової освіти Й. Г. Песталоцці.
49. Твір Й. Г. Песталоцці. «Лінгард і Гертруда».
50. Педагогічні погляди І. Ф. Гербарта.
51. Педагогічні погляди Ф. В.-А. Дістервега.
52. Сутність принципу культуровідповідності у педагогічній системі Ф. Дістервега.
53. Педагогічна діяльність Ф. Фребеля. Дитячий садок.

54. «Дари» Ф. Фребеля дітям. Їх виховне та педагогічне значення.
55. Педагогічні погляди та педагогічна діяльність Р. Оуена.
56. Громадське дошкільне виховання в незалежній державі: особливості, проблеми та перспективи.
57. Педагогічна та експериментальна діяльність А. Богуш, В. Котирло, О. Усової та ін. українських науковців.
58. Конституція України.
59. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ ст.» (1993).
60. Закон України «Про дошкільну освіту» (2001).
61. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (2021)
62. Закон України «Про охорону дитинства» та інші державні документи про громадське дошкільне виховання.

*Підсумковий контроль* здійснюється у формі заліку, що передбачає виконання студентом (-ми) конкретних контрольних завдань, які виконуються у процесі вивчення програмного матеріалу самостійно або під керівництвом викладача.

Демонстрація студентом (-ми) набутих компетентностей здійснюється крізь призму підсумкових тестів або

Захисту проекту з використанням мультимедійних засобів (PowerPoint, відео, колаж тощо) на засадах відкритості й прозорості.

Форми і методи підсумкового контролю *дистанційної* форми навчання:

- *методи письмового контролю*: тести, проекти.
- *методи самоконтролю*: самоаналіз, самооцінювання знань.

### 5.3. Критерії оцінювання знань студентів Розподіл балів, які отримують студенти Приклад для заліку

Поточне контроль та самостійна робота													Сума
Змістовий модуль №1						Змістовий модуль № 2							
Тема 1.1	Тема 1.2	Тема 1.3	Тема 1.4	Проект	МКР №1	Тема 2.1	Тема 2.2	Тема 2.3	Тема 2.4	Тема 2.5	МКР №2	Залік тест/проект	
3	3	3	3	3	15	3	3	3	3	3	15		
max 30 балів						max 30 балів						40	
													100

Бали	Критерії оцінювання
<b>«відмінно»</b>	Виконане студентом завдання оцінюється як таке, що містить відповіді, в яких навчальний матеріал відтворюється у повному обсязі, відповідь правильна, обґрунтована, логічна, містить аналіз і систематизацію, зроблені аргументовані висновки. Студент активно працює протягом усього курсу і демонструє при цьому глибоке оволодіння лекційним матеріалом, здатний висловити власне ставлення до альтернативних міркувань з конкретної проблеми, проявляє вміння самостійно та аргументовано викладати матеріал. Практичні й самостійні завдання виконує правильно, з творчим підходом, як з використанням типового, так й за самостійно розробленим алгоритмом.

<b>«добре»</b>	Виконане студентом завдання оцінюється як таке, що містить відповіді, в яких відтворюється значна частина навчального матеріалу. Студент виявляє знання і розуміння основних положень з навчальної дисципліни, певною мірою може аналізувати матеріал, порівнювати та робити висновки. Студент активно працює протягом усього курсу, питання висвітлює повно, демонструє здатності до завершених висновків, виявляє уміння аналізувати факти й події, виявляє ознаки творчо виконувати навчальні завдання. У відповідях допускає несуттєві помилки, в усних відповідях – неточності, деякі незначні помилки, має місце недостатня аргументованість при викладенні матеріалу, нечітко виражає ставлення до фактів.
<b>«задовільно»</b>	Оцінюються відповіді студента, в яких відтворюються основні положення навчального матеріалу на рівні запам'ятовування без достатнього розуміння. Студент у цілому оволодів суттю питань з даної теми, виявляє знання лекційного матеріалу, навчальної літератури, намагається аналізувати факти й події, робити висновки. Але на заняттях поводить себе пасивно, відповідає лише за викликом викладача, дає неповні відповіді на запитання, припускається грубих помилок при висвітленні теоретичного матеріалу. У практичних завданнях припускається несуттєвих помилок.
<b>«незадовільно»</b>	Оцінюються завдання, що не виконуються студентом, або містять відповіді на рівні елементарного відтворення окремих фактів, елементів, об'єктів, фрагментів навчального матеріалу. Студент демонструє неспроможність висвітлювати питання чи питання висвітлені неправильно, безсистемно, з грубими помилками, відсутні розуміння основної суті питань, висновки, узагальнення. У відповідях та практичному завданні припущені суттєві помилки

**Шкала оцінювання результатів  
поточних (семестрових)  
видів навчальної діяльності: національна та ECTS**

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для оцінювання результатів поточних (семестрових) видів навчальної діяльності
54-60	<b>A</b>	відмінно
48-53	<b>B</b>	добре
42-47	<b>C</b>	
39-41	<b>D</b>	
36-38	<b>E</b>	задовільно
21-35	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного виконання окремих видів навчальної діяльності
0-20	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

### Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	<b>A</b>	відмінно	зараховано
80-89	<b>B</b>	добре	
70-79	<b>C</b>		
65-69	<b>D</b>	задовільно	
60-64	<b>E</b>		
35-59	<b>FX</b>	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	<b>F</b>	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

**VII. Методичне забезпечення**  
Навчально-методична карта дисципліни

Модулі	Модуль I				Модуль II				
Лекції	1.1	1.2	1.3	1.4	2.1	2.2	2.3	2.4	2.5
Теоретичні розділи	Історія педагогічної думки в Україні				Історія західно-європейської педагогічної думки				
<b>Теми лекцій</b>	Історія дошкільної педагогіки як галузь наукового пізнання. Антична педагогіка. Виховання і навчання в епоху середньовіччя	Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації	Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.)	Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти XX-XXI століття. Європейська освіта нового часу.	Традиційне виховання дітей в дохристиянський період, освіта та педагогічна думка Київської Русі.	Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. XX ст.)	Уроки XX століття: шлях до національної системи освіти	Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні.	Альтернативні технології та авторські програми в системі сучасної дошкільної освіти.
<b>Теми семінарських занять</b>	<b>Т. 1.1</b> Виховання і навчання дітей: від Античності до Середньовіччя.	<b>Т. 1.2</b> Педагогічна думка про дошкільне виховання у Європі в епоху Відродження та Реформації.	<b>Т. 1.3</b> Педагогічні думки про дошкільне виховання у спадщині педагогів Західної Європи (XVII-XVIII ст.) та становлення суспільного західноєвропейського дошкільного виховання (XIX ст.)	<b>1.4</b> Зарубіжні педагогічні концепції дошкільної освіти XX-XXI століття. Європейська освіта нового часу.	<b>Т. 2.1</b> Традиційне виховання, освіта та педагогічна думка Київської Русі.	<b>Т. 2.2</b> Освіта і педагогічна думка епохи Відродження України (XVI-XVIII ст.) та у складі двох імперій (XVIII-поч. XX ст.)	<b>Т. 2.3</b> Уроки XX століття: шлях до національної системи освіти.	<b>Т. 2.4</b> Сучасні тенденції розвитку дошкільної освіти у незалежній Україні. Альтернативні технології та авторські програми в системі сучасної дошкільної освіти.	<b>Т. 2.5</b> —

**Твори для самостійного вивчення студентами:**

**Самостійна  
робота**

1. Повчання В. Мономаха дітям.
2. Шевченко Т. Г. З поетичних творів. Буквар південноукраїнський 1861 року.
3. Ушинський К. Д. Про народність у громадському вихованні. Рідне слово. Людина як предмет виховання.
4. Духнович О. В. Народна педагогіка.
5. Леся Українка. З творів про дітей. Волинські образки. Школа.
6. З листа до В. Білецького. Попереднє слово до «Книжки приказок». Передмова до другого видання, «Коли ще звірі говорили».
7. Грінченко Б. Д. Українська граматики до науки читання й писання.
8. Русова С. Ф. Дошкільне виховання.
9. Лубенець Н. Д., Фребель Ф., Монтесорі М.
10. Макаренко А. С. Лекції про виховання дітей.
11. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Павлівська середня школа.
12. Коменський Я. А. Материнська школа.
13. Локк Д. Думки про виховання.
14. Руссо Ж.-Ж. Еміль, або про виховання.
15. Песталоцці Й. Г. Як Гертруда вчить своїх дітей. Листи Генріха Песталоцці. Книга матерів.
16. Фребель Ф. Дитячий садок.
17. Монтесорі М. Метод наукової педагогіки.
18. Кергомар П. Дошкільне виховання і дитячі садки у Франції.
19. Декролі О. Школа і виховання. Збудження інтелектуальної і рухової активності з допомогою виховуючих ігор.
20. Френе С. Нова французька школа.
21. Штейнер Р. Методика навчання і передумова виховання.
22. Сучасна експериментальна дошкільна педагогіка. Представники наукових шкіл.
23. Державна національна програма «Освіта». Україна ХХІ ст. Закон України «Про дошкільну освіту».
24. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (2021).

**Види  
контролю**

1. Присутність й активність на лекційних заняттях.
2. Підготовка, презентація та захист проєкту на семінарському занятті.
3. Аналіз першоджерел.
4. Інтерактивне обговорення проблем.
5. Тести (експрес-контроль).
6. Модульні контрольні роботи

**З А Л І К**

## VIII. Основні й допоміжні інформаційні джерела для вивчення курсу

### Основні:

1. Артемова Л. В. Історія педагогіки України: підручник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ: Либідь, 2006. 424 с.
2. Ваховський Л. Ц. Западноевропейская философия воспитания эпохи Просвещения. Луганск: Альма матер, 2011. 292 с.
3. Демченко О. П. Практикум з історії педагогіки: навч.-метод. посіб. [для викладачів історії педагогіки, на допомогу студ. пед. ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять]. Київ: Видавничий дім «Слово», 2012. 432 с.
4. Державна національна програма Освіта (Україна XXI століття). Київ: Райдуга, 1994. 61 с.
5. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: витоки і сучасність: посібник. Київ: Академія, 1997. 81 с.
6. Зайченко І. В. Історія педагогіки: у двох книгах. Кн. II: Школа, освіта і педагогічна думка в Україні. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 1032 с.
7. Історія дошкільної педагогіки [Текст]: хрестоматія: навч. посіб. для студ. пед. інститутів спец. 03.07.02 «Педагогіка і психологія (дошкільна)» / упоряд.: З. Н. Борисова, В. З. Смаль. 2-ге вид., доп. Київ: Вища школа, 1990. 423 с.
8. Історія української школи й педагогіки в матеріалах та документах / За ред. В. Г. Кременя. Кривий Ріг: Видавництво «Кривбасавтоматика плюс», 2002. 644 с.
9. Історія педагогіки: [навч. посіб.] / за ред. О. А. Дубасенюк, М. В. Левківського. Житомир: ЖДПУ, 1999. 336 с.
10. Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 664 с.
11. Концептуальні засади демократизації та реформування освіти в Україні. Педагогічні концепції / Кол. авт. Погрібний А., Алексюк А., Вишневецький О., Майборода В., Кононенко П., Стельмахович М., Усатенко Т. Київ: Школяр, 1997. 148 с.
12. Кравець В. Історія класичної зарубіжної педагогіки та шкільництва: [навч. посіб. для студентів педагогічних навчальних закладів]. Тернопіль, 1996. 436 с.
13. Кравець В. Зарубіжна школа і педагогіка ХХ століття: [навч. посіб. для студентів педагогічних навчальних закладів]. Тернопіль, 1996. 290 с.
14. Кравець В. Історія української школи і педагогіки: [навч. посіб. для студентів педагогічних навчальних закладів та університетів]. Тернопіль, 1994. 358 с.
15. Левківський М. В. Історія педагогіки: навч.-метод. посіб. 3-є вид., доп. Київ: Центр учбової літератури, 2008. 190 с.
16. Лисенко Н. В. Шляхами українського дошкілля в Галичині. *Науковий вісник Чернівецького університету*. Педагогіка та психологія. Вип.122. Чернівці: Рута, 2001. С. 67-74.
17. Лузан П. Г., Васюк О. В. Історія педагогіки та освіти в Україні: навч. посіб. 2-ге вид., доп. і перероб. Київ: ДАКККиМ, 2010. 296 с.
18. Любар О. О. Стельмахович М. Г., Федоренко Д. Т.. Історія української школи і педагогіки: [навч. посіб.]. Київ: Т-во «Знання», КОО, 2003. 450 с.
19. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX – XX ст.) / [упоряд. Л. Д. Березівська та ін]. Київ: Наук. світ, 2003. 418 с.
20. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посіб. Київ: Вікар, 2003. 335 с.
21. Мешко О. І., Янкович О. І., Мешко Г. М. Короткий виклад курсу: «Історія зарубіжної школи і педагогіки»: [навч.-метод. посіб.]. Тернопіль: ТДГУ, 1998. 81 с.
22. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія. Київ: Вища школа, 1990. 190 с.
23. Мосіяшенко В. А., Задорожна Л. В., Курок О. І. Історія педагогіки України в особах: навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2005. 266 с.

24. Народна педагогіка: світовий досвід / [уклад. А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко]. Київ: Знання-Прес, 2003. 134 с.
25. Радул О. Історія педагогіки України Х-ХУІ століть: Персоналії. Навчальне видання. Київ: Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2005. 238 с.
26. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – початок ХХ ст.): [нариси / за ред. М. Д. Ярмаченка]. Київ: Радянська школа, 1991. 381 с.
27. Сбруєва А. А., Рисіна М. Ю. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: [навч. посіб.]. Суми: СумДПУ, 2000. 208 с.
28. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: [навч.- метод. посіб.] / Б.М. Ступарик. Київ: ІЗМН, 1998. 336 с.
29. Українська педагогіка в персоналіях: Навч. посібник у 2-х кн. / За ред. О. В. Сухомлинської. Київ: Либідь, 2005. Книга 1. 624 с.; Книга 2. 552 с.
30. Улюкаєва І. Г. Історія дошкільної педагогіки: підручник. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2016. 424 с.
31. Улюкаєва І. Г. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні: Навч. посібник. 2-е вид., доп. Донецьк: ТОВ «Юговосток, Лтд», 2008. 231 с.
32. Улюкаєва І. Г. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навчальний посібник / Упорядник Улюкаєва І. Г., за заг. ред. Улюкаєвої І. Г. 2-е вид., доп. Донецьк: ТОВ «Юговосток, Лтд», 2008. 213 с.
33. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. 492 с.

#### **Допоміжні:**

1. Антологія педагогічної думки Східної Галичини та українського зарубіжжя ХХ століття: навч. посіб. / [Т. К. Завгородня, З. І. Нагачевська, Н. М. Салига та ін.]. Івано-Франківськ: Видавництво «Плай», 2008. 480 с.
2. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція), 2021. URL: [https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro\\_novu\\_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf](https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf)
3. Витяг із Державної національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття»). Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 490-492.
4. Витяг із закону України «Про дошкільну освіту». Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 492-497.
5. Витяг з Конституції України. Відомості Верховної Ради України. 1996. №30. Ст. 141
6. Бабишин С. Д. Школа та освіта Давньої Русі (ІХ – першої половини ХІІІст.) Київ: Вища шк., 1973. 198 с.
7. Видатні українські педагоги: інформаційний довідник / авт. упор. Л. В. Калуська. Тернопіль: Мандрівець, 2008. 224 с.
8. Галус О. М., Шапошнікова Л. М. Порівняльна педагогіка: навчальний посібник. Київ: Вища шк., 2006. 215 с.
9. Державні документи про дитинство та дошкільну освіту / Коваленко Є. І. Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки: Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 489-490.
10. Джус О. Творча спадщина Софії Русової періоду еміграції. Івано-Франківськ: Плай, 2002. 260 с.
11. Зайченко І. В. Педагогічна концепція С. Русової: навч. посіб. Для студентів педагогічних спеціальностей вузів / Передмова М. Д. Ярмаченка. 2-е вид., доп. і перероб. Чернівці: Чернігівський державний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2000. 234 с.
12. Історія соціального виховання (з давніх часів до середини ХХ століття): Хрестоматія / Упоряд.: О. С. Радул та ін. Кіровоград: ТОВ «УменсТД», 2010. 464 с.
13. Коменський Я. А., Локк Д., Руссо Ж.-Ж., Песталоцци І. Г. Педагогическое наследие / Сост. В. М. Кларин, А. Н. Джурицкий. Москва: Педагогика, 1989. 416 с.



14. Кузь В. Г. Руденко Ю. Д., Губко О. Т. Українська козацька педагогіка і духовність. Умань, 1995. 115 с.
15. Лавриченко Н. Реформування освіти в європейських країнах за умов інтеграції. *Шлях освіти*. 1997. №2. С. 18-21.
16. Лисенко Н. В. Кирста Н. Р. Педагогіка українського дошкілля: У 3 частинах. Ч. 2: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Слово», 2010. 360 с.
17. Машталер О. В. Педагогічна і освітня діяльність О. В. Духновича. За ред. О. Р. Мазуркевич. Київ: Рад. шк., 1966. 148 с.
18. Микитась В. Л. Давньоукраїнські студенти і професори. Київ: Абрис, 1994. 288 с.
19. Мицько І. З. Острозька слов'яно-греко-латинська академія (1576-1636) [за ред. Я. Д. Ісаєвича]. Київ, 1990. 188 с.
20. Мітюров В. Н. Педагогічні ідеї Я.А.Коменського на Україні. Київ, 1971. 136 с.
21. Нагачевська З. І. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання: рекомендації до спецкурсу. Івано-Франківськ: Плай, 1997. 44 с.
22. Нагачевська З. І. Українська школа і педагогічна думка за межами України (кінець ХІХ–ХХ століття): Методичні рекомендації до вивчення теми з курсу «Історія педагогіки». Івано-Франківськ:Плай, 1997. 69 с.
23. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: підручник / А. М. Бойко, В. Д. Бардінова та ін. Київ: ВД «Професіонал», 2004. 576 с.
24. Про дальше поліпшення суспільного дошкільного виховання і підготовку дітей до школи / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 484.
25. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні: Нариси / Під. ред. М. Ярмаченко. Київ: 1991.
26. Салига Н. М. «Учитель, який випереджав педагогіку». Івано-Франківськ: «Лілея-НВ», 2010. 232 с.
27. Скринська О. Л. Проблеми сімейного виховання в педагогічній спадщині Джона Локка. *Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Випуск 3. Збірник наукових праць. Одеса, 1999. С. 106-109.
28. Софія Русова. З маловідомого і невідомого. Ч. 1: Несторка української педагогічної літератури / Упоряд. О. Джус, З. Нагачевська; автор вступ. статті З. Нагачевська. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. 456 с.
29. Субтельний О. Україна: історія / Пер. з англ. Ю. Шевчука. Київ: Наук. думка, 1992. 242 с.
30. Сявавко Є. І. Українська етнопедагогіка: [навч.-метод. посіб.]. Львів, Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка. 2002. 159 с.
31. Українська педагогіка в персоналіях: у 2-х кн.: [навч. посіб. / за ред. О. В. Сухомлинської]. Київ: Либідь, 2005. Кн. 1. 624 с.; Кн. 2. 552 с.
32. Хижняк З. І. Києво-Могилянська академія. Київ: Вища школа, 1988. 262 с.
33. Хрестоматія з історії вітчизняної педагогіки-/ О. В. Васюк, І. В. Сопівник, Київ: ДАКККіМ, 2010. 600 с.

### **Список першоджерел класиків світової та вітчизняної педагогіки для організації самостійної роботи**

1. Арістотель «Політика. Уривки про виховання» / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг.ред. Є.І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 38-47.
2. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 494-507.
3. Водовозова Є. М. Розумова і моральне виховання дітей від першого вияву свідомості до шкільного віку / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки.

- Хрестоматія: навч. посіб./ Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 138-144.
4. Гербарт Й. Загальна педагогіка, виведена з мети виховання / Коваленко Є. І. Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 336-359.
  5. Грінченко Б. Д. Українська граматка до науки читання й писанн. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб./За заг. ред. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 259-262.
  6. Грінченко Б. Д. Дзвоник / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 252-259.
  7. Грінченко Б. Українська граматка до науки читання й писання / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 259-262.
  8. Грушевський М. С. Про українську мову і українську школу. Київ: Веселка. 1991. 48 с.
  9. Декролі О. Школа і виховання. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 129-131.
  10. Дістервег А. Посібник для освіти німецьких учителів / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 360-423.
  11. Духнович О. «Народна педагогія». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 189-194.
  12. Дьюї Д. Моє педагогічне кредо / Коваленко Є. І. Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки: Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 440-449.
  13. Запорожець О. В. Основи дошкільної педагогіки / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 468-469.
  14. Кампанелла Т. Місто сонця / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 92-99.
  15. Квінтіліан М.Ф. «Про виховання оратора» / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 48-57.
  16. Кергомар П. Дошкільне виховання. Дитячі садки у Франції. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб./За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 121-129.
  17. Коменський Я. А. Велика дидактика. Розділ XXVIII. Нарис (ідея) материнської школи / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 141-146.
  18. Короткий нарис розвитку громадського дошкільного виховання в Україні (з 1991 р.). Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: Навчальний посіб. / За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 486-489.
  19. Корчак Я. Педагогічна публіцистика / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І., К. Москальця. 2-ге видання. Київ: Дух і література, 2012. С. 7-10.
  20. Котирло В. К. Завтра в школу / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 477-483.
  21. Котирло В. К. Розвиток вольової поведінки дошкільників / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 473-477.

22. Локк Дж. Думки про виховання / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 186-201.
23. Лубенець Н. Д. Фребель і Монтесорі / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 283-291.
24. Макаренко А. «Деякі висновки з мого педагогічного досвіду». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. С. 436-440.
25. Макаренко А. «Про батьківський авторитет». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 440-445.
26. Монтень М. Досліди / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник / Заг. ред. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 79-84.
27. Монтесорі М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: Навчальний посібник/ Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 521-537.
28. Мор Т. Утопія / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 87-91.
29. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу / І. Огієнко. Київ: Наукова думка, 1991. С. 3-39.
30. Оуен Р. Уривки з педагогічних творів / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 318-325.
31. Песталоцці Й. «Лінгард і Гертруда» / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 122-125.
32. «Повчання дітям» Володимира Мономаха. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 38-39.
33. Протагор «Уривок про виховання дітей в Афінах», «Дитячий садок», «Про постійність ігор, танців і навичок у дітей», «Гімнастичні вправи, обов'язкові для всіх хлопчиків і дівчаток» / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 16-23.
34. Руссо Ж.-Ж. «Еміль, або Про виховання». Книга перша «Виховання немовлят» / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 209-221.
35. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 262-276.
36. Русова С. Ф. У дитячому садку. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. З. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 276-283.
37. Русова С. Ф. Теорія і практика дошкільного виховання. Прага: Укр. Громад. Вид. фонд, 1924. 123 с.
38. Сарапунова Є. Впорядкування думок, почуттів і вчинків: виховна система Й. Г. Песталоцці. Дошкільне виховання. Вип. 2-3. № 11. С. 10-11.
39. Сковорода Г. С. Вдячний Єродій. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Г. С. Сковорода; Упор. О. О. Любар. Київ: Знання, 2003. С. 122-129.
40. Славинецький Єпіфаній «Громадянство звичаїв дитячих. Про ігри». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад. О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 86-89.
41. Статут львівської братської школи 1586. Порядок шкільний. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 58-61.

42. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ : Знання. 2005. С. 494-507.
43. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005 С. 512-514.
44. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми. *Шлях освіти*. 2003. №1. С. 39-73.
45. Тихеева Є. І. Сучасний дитячий садок. Його значення й обладнання / Коваленко Є. І., Белкіна Н. І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. /З аг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 375-390.
46. Ушинський К. Д. «Про народність у громадському вихованні». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.:О.О.Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 211-221.
47. Ушинський К.Д. «Рідне слово». Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання. 2005. С. 230-237.
48. Шевченко Т. Буквар южнорусській. Історія української школи і педагогіки: Хрестоматія / Уклад.: О. О. Любар; За ред. В. Г. Кременя. Київ: Знання, 2005. С. 157-168.
49. Штейнер Р. Методика навчання і передумови виховання. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 144-148.
50. Фребель Ф. Дитячий садок. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки: навч. посіб. / За заг. ред. Н. Борисової. Київ: Вища школа, 2004. С. 74-104.
51. Френе С. Нова французька школа / Коваленко Є. І., Белкіна Н.І. Історія зарубіжної педагогіки. Хрестоматія: навч. посіб. / Заг. ред. Є. І. Коваленко. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. С. 138-144.

### Інформаційні ресурси

Урядовий портал – <http://www.kmu.gov.ua/control/>  
Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України – <http://www.mon.gov.ua/>  
Освітянська мережа України – [http://www.ednu.kiev.ua/index\\_u.htm](http://www.ednu.kiev.ua/index_u.htm)  
Українська педагогіка – <http://ped.sumy.ua/>  
Освітній портал – <http://www.osvita.org.ua/>  
Портал Знань – <http://www.znannya.org/>

**ІХ. Доповнення та зміни, внесені до робочої програми в 20\_\_/20\_\_ н. р.**